

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

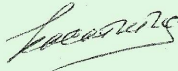
КАСАТКІНА КАТЕРИНА АНДРІЇВНА

УДК 327.5(73+729.1)"1953-1979"

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИКИ США ЩОДО КУБИ
(1953-1979 рр.)**

07.00.02 – всевітня історія

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі всесвітньої історії та міжнародних відносин історичного факультету Запорізького національного університету.

Науковий керівник: кандидат історичних наук, доцент
Бессонова Марина Миколаївна,
Київський університет імені Бориса Грінченка, доцент
кафедри міжнародних відносин та міжнародного права.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук,
старший науковий співробітник
Потехін Олександр Володимирович,
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка,
професор кафедри всесвітньої історії,
міжнародних відносин та методики
навчання історичних дисциплін;

кандидат історичних наук, доцент
Пасічник Наталія Сергіївна,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»,
доцент кафедри права та соціально-поведінкових наук.

Захист відбудеться 14 квітня 2021 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.133.02 у Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська 18/2.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка за адресою: 04212, м. Київ, пр. Маршала Тимошенка, 13-Б.

Автореферат розіслано «11» БЕРЕЗНЯ 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Горпинченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Історія відносин між Сполученими Штатами та Кубою – це унікальний приклад суперечливого та затяжного конфлікту другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Протягом десятиліть невелика острівна держава мала визначальний вплив не тільки на формування латиноамериканського напрямку зовнішньої політики США, але й відіграла значну роль в ідеологічному протистоянні комуністичної і капіталістичної систем у часи Холодної війни. Розпад Радянського Союзу і крах біполярної моделі світу не призвів до поразки уряду Ф. Кастро та вирішення американсько-кубинських протиріч на користь США. Натомість, відбулася консервація конфліктного стану відносин між двома країнами. У середині 2010-х рр. політика Сполучених Штатів щодо Куби зазнала значних змін, які, здавалося, могли б подолати довготривалий конфлікт та вивести американсько-кубинські відносини на новий рівень взаємодії. Саме тому вивчення витоків цього конфлікту та особливостей політики США щодо Куби у попередні історичні періоди здатне істотно розширити наукове уявлення про процес розробки, формування та реалізації американської зовнішньої політики у затяжних асиметричних конфліктах, а також виробити теоретичне знання, що підтверджується історичним досвідом, яке могло б підказати шляхи вирішення двосторонніх протистоянь у сучасному світі.

Актуальність дослідження також зумовлена тим, що під час Холодної війни особливості політики США щодо Куби у 1953 – 1979 рр. не могли об'єктивно досліджуватися українськими науковцями. Лише з кінця 1980-х рр., з початком процесу розсекречення матеріалів архівів, зокрема зарубіжних, та збільшенням наукових контактів між радянськими/пострадянськими та американськими дослідниками, виникли умови для більш об'єктивного вивчення даної проблематики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане у межах наукової теми кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин історичного факультету Запорізького національного університету «Міжнародні відносини та політичний розвиток зарубіжних країн» (державний реєстраційний номер 0114U002651). Тема дисертації затверджена на засіданні Науково-технічної ради Запорізького національного університету 17.12.2015 р. (протокол № 5).

Мета дослідження: на основі комплексного аналізу джерел та наукової літератури реконструювати трансформацію політики США щодо Куби у 1953 – 1979 рр.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання наступних **дослідницьких завдань:**

1) узагальнити та проаналізувати стан розробки теми у науковій українській та зарубіжній літературі, охарактеризувати джерельну базу та методи дослідження;

2) показати історичні витoki політики США щодо Куби;

3) дослідити позицію Вашингтона щодо революційних подій на Кубі у 1953 – 1959 рр.

4) проаналізувати причини і передумови виникнення американсько-кубинських протиріч на межі 1950-х – 1960-х рр.

5) розкрити особливості політики США щодо режиму Ф. Кастро в умовах розриву дипломатичних відносин та під час Кубинської ракетної кризи 1962 р.

6) виявити нові підходи в американській кубинській політиці у 1960-х рр.

7) охарактеризувати політику США щодо Куби в умовах політики розрядки міжнародної напруженості у 1970-х рр.

Об'єктом дисертаційного дослідження є зовнішня політика США в умовах Холодної війни.

Предметом дисертаційного дослідження є політика США щодо Куби у період з 1953 до 1979 рр., її формування, реалізація, результати та наслідки для американсько-кубинських відносин.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1953 до 1979 рр. Нижня хронологічна межа пов'язана з початком революційних подій на Кубі та трансформацією політичної системи цієї країни, внаслідок чого була зруйнована традиційна модель американсько-кубинської взаємодії. Верхня хронологічна межа обумовлена завершенням періоду розрядки міжнародної напруженості та загостренням відносин між США та Кубою, яка наприкінці 1970-х рр. разом з СРСР активно підтримувала національно-визвольні рухи у країнах Латинської Америки й Африки. Втім, з метою окреслення історичних витоків американсько-кубинського конфлікту та з'ясування місця латиноамериканського регіону і Куби серед зовнішньополітичних пріоритетів США, було розглянуто відносини між двома країнами у попередній період.

Географічні межі дисертаційного дослідження охоплюють територію Сполучених Штатів Америки та Куби; з метою окреслення ширшого історичного контексту охоплено і латиноамериканський регіон.

Огляд методологічної бази дослідження здійснено у параграфі 1.3. Дисертаційне дослідження виконане на основі загальнонаукових принципів пізнання – історизму, об'єктивності, системності та багатофакторності. Зазначені принципи дослідження були реалізовані за допомогою загальнонаукових (аналіз і синтез, історичний, системно-структурний), спеціально-історичних (періодизації, ретроспективний, історико-порівняльний, проблемно-хронологічний) та міждисциплінарних (методи аналізу ситуації, системного аналізу та побудови сценаріїв) методів наукового дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів. На основі аналізу української та зарубіжної історіографії, широкого кола джерел, було здійснено комплексне дослідження політики США щодо Куби у 1953 – 1979 рр. Зокрема:

вперше: запропоновано новий підхід до аналізу політики США щодо Куби у період з 1953 до 1979 рр., а саме: у площині латиноамериканських інтересів США; проаналізовано трансформацію цієї політики та показано переламний момент коли місце Куби серед зовнішньополітичних пріоритетів США змінилося: взаємини з цією державою з регіональної площини

латиноамериканської політики перейшли у площину глобального американсько-радянського протистояння.

уточнено: історичне місце латиноамериканського регіону та Куби серед зовнішньополітичних пріоритетів США у попередні часи; витоки американсько-кубинських протиріч, які визначили позицію Вашингтона щодо революційних подій на Кубі у 1953 – 1959 рр.; методи та інструменти кубинської політики США в умовах розриву дипломатичних відносин; роль Організації американських держав в антикубинській політиці США у 1960-х – 1970-х рр.

дістало подальшого розвитку: вивчення політики США щодо Куби після перемоги Кубинської революції 1959 р. та в умовах Кубинської ракетної кризи 1962 р.; дослідження каналів таємної дипломатії в умовах Холодної війни; вивчення міграційної політики США щодо кубинських біженців у 1960-х – 1970-х рр.; дослідження впливу особистого фактору на американсько-кубинські відносини.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження можуть бути використані фахівцями зі всесвітньої історії, країнознавства та міжнародних відносин для подальшого комплексного дослідження основних проявів американсько-кубинського конфлікту у роки Холодної війни та у постбіполярний період; вивчення механізму формування та реалізації зовнішньополітичного курсу США у латиноамериканському регіоні; для оцінки та аналізу перспективи розвитку американсько-кубинських відносин у XXI ст. та можливих сценаріїв урегулювання протиріч між двома країнами.

Матеріали дисертації можуть бути залучені при розробці та викладанні університетських курсів з «Новітньої історії країн Європи та Північної Америки», «Історії США», «Історії країн Латинської Америки», «Історії СРСР» «Історії міжнародних відносин», при написанні підручників та навчальних посібників з історії.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним дослідженням, в якому викладено авторський погляд на зовнішню політику США щодо Куби у 1953 – 1979 рр. Наукові результати дисертації належать особисто авторці та є її теоретичним і практичним внеском у розвиток історичної думки.

Апробація результатів дослідження.

Основні положення дисертаційної дослідження були представлені на всеукраїнських і міжнародних наукових та науково-практичних конференціях: «Зовнішня політика і дипломатія: український і світовий досвід» (Київ, 2015), «Проблеми техногенної безпеки в Україні та світі (до 30-ї річниці аварії на Чорнобильській АЕС)» (Запоріжжя, 2016), «Україна і США: досвід та перспективи співпраці» (Київ, 2016), «Стратегічне партнерство в зовнішній політиці США, ЄС та країн латиноамериканського регіону» (Київ, 2016), «Зовнішньополітичні стратегії держав Євроатлантичного співтовариства: історія та сучасність» (Київ, 2017), «Актуальні проблеми всесвітньої історії у дослідженнях молодих вчених» (Київ, 2017), «Актуальні проблеми історії і

філософії у дослідження молодих вчених» (Київ, 2019), «Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин» (Київ, 2020), «Актуальні проблеми міжнародних відносин та міжнародного права» (Київ, 2020).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження автором опубліковано 17 одноосібних наукових публікацій загальним обсягом 6,42 д.а., з яких 6 – статті у фахових виданнях, визначених переліком МОН України; 4 – у закордонних виданнях, одна з яких індексується за міжнародною наукометричною базою SCOPUS; 7 – в інших наукових виданнях.

Структура дисертації визначається постановкою проблеми, метою і завданнями наукового дослідження. Робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, 4 розділів, 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (467 позицій, з них 247 джерел). Основний зміст дисертації викладено на 202 с. Повний обсяг дослідження – 255 с.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначені мета, дослідницькі завдання, об'єкт, предмет, хронологічні рамки дослідження; зазначено наукову новизну та практичне значення дисертаційного дослідження; сформульовано зв'язок із науковими темами; висвітлено апробацію основних положень та висновків дисертації.

Перший розділ дисертаційної роботи **«Історіографія, джерельна база та методи дослідження»** присвячено аналізу історіографії, використаної джерельної бази, а також методам і ключовим поняттям дослідження.

У підрозділі 1.1. *«Історіографія питання»* здійснено огляд наукових робіт української та зарубіжної історіографії з тематики дослідження. Вивченню політики США щодо Куби періоду Холодної війни присвячено значну кількість досліджень історичного та політологічного спрямування, в яких період з 1953 до 1979 рр. був так чи інакше висвітлений науковцями. Основний фокус уваги дослідників був зосереджений на вивченні Кубинської ракетної кризи 1962 р. Найвний комплекс наукових робіт можна поділити за походженням (зарубіжна та українська), хронологічним (епоха Холодної війни та постбіполярна історіографія) та проблемним принципами.

У період Холодної війни значній кількості зарубіжних та радянських наукових робіт була притаманна політизованість та ідеологізованість аналізу політики США щодо Куби, яка розглядалася через призму основної проблеми – глобального протистояння США та СРСР. Американська історіографія 1960-х – 1980-х рр. характеризувалася множинністю у підходах щодо вивчення кубинської політики США і була представлена консервативним (Д. Джеймс, Е. Сміт, Н. Вейль), ліберальним (П. Бонсал, В. Сміт, А. Шлезінгер) і ліворадикальним (В. Вільямс, Л. Губерман, П. Свізі, М. Зайтлін та Р. Шеер) напрямками.

Післяреволюційна кубинська історіографія представлена роботами істориків-емігрантів (Ж. Дюбуа, Р. Бонача, Х. Г. Монтес, А. Авіла, Н. Вальдес, М. Сан Мартін), які можна розглядати і як частину американської історіографії (її консервативного напрямку) та працями безпосередньо кубинських дослідників, у яких відображена офіційна позиція уряду Ф. Кастро щодо політики Вашингтона (Р. Герра, С. Прието, Х. ле Ріверенд, А. Нуньес Хіменес, Е. Р. де Леучсенринг).

У дослідженнях радянського періоду основна увага авторів була спрямована на вивчення особливостей політики США щодо Куби переважно через призму революційних подій кінця 1950-х рр. (Е. Гріневич, Б. Гвоздарєв, Л. Сльозкін) і «Карибської» кризи 1962 р. та її наслідків (А. Громико, А. Пумпянський, М. Яковлев). Таке спрямування історичної думки було зумовлено значимістю цих подій для ідеологічної боротьби СРСР і США у період Холодної війни.

У постбіполярний період характерним для американської історіографії стало розширення джерельної бази та поширення постревізіоністського підходу у вивченні політики США щодо Куби. Значну увагу було сфокусовано на вивченні окремих епізодів: Кубинської революції (Ф. Аргот-Фрейр, А. Де ла Кова, Л. Шульц), операції у затоці Свиней (Г. Джонс, П. Корнблах), та окремих аспектів американсько-кубинських відносин: міграційній політиці (Дж. Дуані), політиці санкцій і торговельного ембарго (Д. Дент, К. О'Брайен), інформаційній війні США та пропаганді (Д. Волш), спробам налагодження таємного діалогу між лідерами обох країн в умовах розриву дипломатичних відносин (П. Корнблах, В. Леогранд).

Для сучасної європейської історіографії, окрім вивчення традиційних тем історії американсько-кубинських відносин (Дж. Лівеслі, Е. Морелес, А. Піок), притаманно досліджувати політику США щодо Куби передусім у контексті її впливу на європейський регіон (колективна монографія «Європа і Кубинська криза»).

Для пострадянських досліджень новою рисою став плюралізм у підходах до вивчення американської зовнішньої політики. Українські дослідники відійшли від традиції вивчати американсько-кубинські відносини через призму глобального протистояння у Холодній війни і здебільшого аналізують політику щодо Куби у контексті геополітичних інтересів США в латиноамериканському регіоні. Період з 1953 до 1979 рр. представлений у ретроспективних оглядах (О. Складенко, Г. Савельєв), а також у дослідженнях її окремих аспектів (Н. Пасічник, О. Салтан), у роботах з певних особливостей зовнішньої політики США (О. Потехін, З. Зазуляк, М. Засядько, О. Ковальова). У напрацюваннях сучасної російської історіографії простежується спадкоємність у фокусуванні уваги на традиційних темах радянського періоду: Кубинській революції (В. Бородаєв, В. Сударєв) та «Карибській» кризі (Н. Корсакова, І. Мартиянов), а також збереженням лівоорієнтованого підходу у дослідженні політики США щодо Куби, переважно в історичній ретроспективі американсько-радянському конфлікту (О. Бендюк, М. Кодзоев, І. Хілов).

У цілому, попри наявність великого доробку у царині вивчення політики США щодо Куби визначеного періоду, цілісного дослідження трансформації цієї політики упродовж періоду 1953 – 1979 рр. не здійснено.

Підрозділ 1.2. «*Джерельна база дослідження*» присвячено огляду комплексу джерел. Використані матеріали можна розділити на такі основні групи: 1) архівні матеріали; 2) актові та діловодні документи; 3) статистично-довідникові матеріали; 4) наративні джерела; 5) аудіовізуальні джерела; 6) періодичні видання.

Перша група джерел представлена у роботі оцифрованими документами Архіву національної безпеки США при університеті Джорджа Вашингтона, Національного управління архівів та діловодства США і Центрального розвідувального управління. Другу групу склали міжнародні та національні нормативно-правові акти, документи і матеріали державних органів влади Сполучених Штатів та Куби, серед яких особливу увагу привертають матеріали адміністрацій президентів, Державного департаменту, ЦРУ, Конгресу США та політичних партій. Третя група (статистично-довідникові джерела) представлена матеріалами щорічних довідникових альманахів Конгресу та статистичними даними міжнародної торгівлі США. Четверта група (наративні джерела) репрезентована джерелами особового походження, а саме мемуарами американських та радянських політичних діячів, дипломатів, військових та спогади кубинського лідера Ф. Кастро. До п'ятої групи (аудіовізуальні джерела) увійшли відео- та аудіо матеріали Президентської бібліотеки та музею Джона Ф. Кеннеді, аудіозаписи тематичних колекцій Архіву національної безпеки США, кінохроніки. Шоста група представлена американськими періодичними виданнями. Проаналізована різнобічна джерельна база дозволила здійснити комплексне дослідження політики США щодо Кубу у періоду з 1953 до 1979 рр. та виконати поставлені дослідницькі завдання.

У підрозділі 1.3. «*Методологія дослідження та ключові поняття*» окреслено основні методи та принципи, методологію дослідження та ключові поняття. З-поміж загальнонаукових методів було використано: методи аналізу і синтезу – для конкретизації загальних уявлень про латиноамериканську політику США та її кубинський напрямок і виявлення методів, інструментів та підходів у формуванні й реалізації цієї політики; історичний – для дослідження генези зовнішньої політики США щодо Куби, виявлення її конкретно-історичної обумовленості та вивчення причин і характеру зміни позиції американських адміністрації щодо Куби у різні хронологічні періоди; системно-структурний – для вивчення процесу трансформації зовнішньої політики США щодо Куби у взаємозв'язку із латиноамериканською політикою та перебігом Холодної війни. Із спеціально-історичних методів залучено: метод періодизації – для визначення основних періодів в еволюції зовнішньої політики США щодо Куби у проміжок часу з 1953 до 1979 рр.; ретроспективний – для аналізу історичних передумов формування політики США щодо Куби; історико-порівняльний – для виявлення спільних та відмінних рис у формуванні та реалізації кубинської політики президентськими

адміністраціями та дослідження специфіки діяльності зовнішньополітичних державних інститутів США щодо Куби у різні хронологічні періоди; проблемно-хронологічний – для логічно-структурованого викладення матеріалу, що дозволило прослідкувати трансформацію підходів американських адміністрації щодо режиму Ф. Кастро у досліджуваній період. Дисертаційне дослідження побудоване на загальнонаукових принципах історизму, об'єктивності, багатофакторності, системності та всебічності.

Ключовими поняттями у дисертаційному дослідженні стали: «політика добросусідства», «антиамериканізм», «Холодна війна», «Кубинський проект», «антикубинські санкції США», «Кубинська ракетна криза», «політика розрядки».

У другому розділі **«Куба в системі латиноамериканських інтересів США»**, що складається з двох підрозділів, показано історичні витоки політики Сполучених Штатів щодо Куби та досліджено позицію Вашингтона щодо революційних подій на Кубі у 1953 – 1959 рр.

Підрозділ 2.1. *«Історичний огляд місця латиноамериканського регіону та Куби серед зовнішньополітичних пріоритетів США»* присвячено ретроспективному огляду політики Сполучених Штатів щодо Латинської Америки та Куби у ХІХ – першій половині ХХ ст. та з'ясуванню місця цього регіону серед американських національних інтересів. Ідея гегемонії США у Західній півкулі була сформульована у процесі становлення американської державності та під впливом політико-філософських ідей ХІХ ст. Куба розглядалася як потенційна складова частина самих Сполучених Штатів Америки, а основним спрямуванням кубинської політики Вашингтона були спроби викупу острова у Іспанії або можлива його анексія. На межі ХІХ – ХХ ст., через зміну політичної ситуації у Латинській Америці, США відмовилися від намірів включити острів до свого складу. Політика щодо Куби була перенесена до загального контексту латиноамериканського напрямку політики США, її основними методами стало здійснення всебічного політичного і економічного впливу та контролю над внутрішньою та зовнішньою політикою. Участь Сполучених Штатів у формуванні нової системи міжнародних відносин після Другої світової війни змістило фокус американських зовнішньополітичних пріоритетів. Хоча Латинська Америка залишалася у сфері впливу США, увага Вашингтона була спрямована на європейський, близькосхідний і східноазійський регіони, які стали своєрідною складовою американсько-радянського протистояння у Холодній війні.

У підрозділі 2.2. *«Революційні події 1953 – 1959 рр. і позиція Вашингтона»* здійснено спробу проаналізувати ставлення США щодо змін у політичній ситуації на Кубі у зазначений період. Під час дослідження було встановлено, що Сполучені Штати в цілому намагалися дотримуватись нейтральної позиції щодо революції на Кубі. Упродовж 1953 – 1959 рр. відбувалися певні зміни у ставленні США до кубинського уряду, армії, опозиції та повстанців на чолі з Ф. Кастро. Упродовж тривалого часу Вашингтон, в силу історичних традицій, підтримував діючого президента Куби Ф. Батісту через

його проамериканську політику и лояльне ставлення до дій США у регіоні. Збільшення революційної активності та упевненість кубинського президента у безумовній підтримці його дій з боку Вашингтона призвели до політичної кризи, яка викликала міжнародний резонанс і засудження з боку світової спільноти. Саме це стало визначальним чинником у зміні ставлення Вашингтона до кубинського уряду і корегуванні своєї позиції щодо революційних подій 1953 – 1959 рр.

У третьому розділі **«Кубинська політика США в період загострення двосторонніх відносин (кінець 1950-х – початок 1960-х рр.)»** досліджено передумови і причини поглиблення американсько-кубинських протиріч на межі 1950-х – 1960-х рр. та розкрито особливості політики США щодо режиму Ф. Кастро в умовах розриву дипломатичних відносин і під час Кубинської ракетної кризи 1962 р.

У підрозділі 3.1. *«Американсько-кубинські протиріччя на межі 1950-х – 1960-х рр.»* проаналізовано передумови і причини виникнення протиріч між США та Кубою у зазначений період. Під час дослідження було встановлено, що виникнення суперечностей у відносинах двох країн спричинено невирішеними проблемами в історичному минулому та спробою Вашингтона побудувати взаємини з новим революційним урядом за старими формами та методами американсько-кубинської взаємодії. У перші місяці після перемоги революції на Кубі Вашингтон і Гавана шукали точки дотику і намагались прояснити для себе позицію протилежної сторони у нових умовах. Проте прихильність США до традиційних патерналістських підходів у формуванні своєї політики щодо Куби негативно вплинула на встановлення діалогу з новим урядом. Реакцією на таку політику Вашингтона стало проведення на Кубі радикальних реформ, які завдали збитків американському капіталу на острові. Хоча у Білому домі визнали необхідність реформування політичних та соціально-економічних інститутів на острові для запобігання поширенню радикалізму у регіоні, однак результати реформ нового кубинського уряду були неприйнятними для США. Адміністрацією Д. Ейзенхауера було визнано, що кубинська проблема найскладніша й найнебезпечніша за всю історію відносин з Латинською Америкою. Тому у Вашингтоні було прийнято рішення розробити програму по поваленню режиму Ф. Кастро. Разом з цим США встановили часткове ембарго на торгівлю з Кубою та скасували квоти на кубинський цукор. Як наслідок, невирішені американсько-кубинські протиріччя наприкінці 1950-х – на початку 1960-х рр. призвели до розриву дипломатичних відносин між Вашингтоном і Гаваною 3 січня 1961 р.

Підрозділ 3.2. *«Кубинський напрям політики США в умовах розриву дипломатичних відносин та Кубинської ракетної кризи 1962 р.»* присвячено дослідженню особливостей застосування різних методів та підходів у кубинській політиці Вашингтона в нових умовах. Встановлено, що політика США щодо Куби після розриву дипломатичних відносин набула більшої різноманітності та масштабу і включала як приховані операції проти режиму Ф. Кастро (саботажі, диверсії, збройні атаки, проникнення агентів на острів,

антиурядова пропаганда, підпали, замах на вбивство Ф. Кастро), так і політичний та економічний тиск, якій був спрямований на позбавлення режиму Ф. Кастро міжнародної підтримки. Разом з цим, для запобігання поширення комунізму у Західній півкулі та об'єднання латиноамериканських країн навколо США, адміністрацією Дж. Кеннеді було запропоновано програму «Союз заради прогресу» – регіональну складову зовнішньополітичної концепції «нових рубежів» для Латинської Америки. Провал операції ЦРУ по вторгненню кубинських вигнанців у затоці Свиней у 1961 р. продемонстрував слабкі сторони обраної адміністрацією Дж. Кеннеді стратегії та мав глибокі наслідки для американсько-кубинських відносин. В умовах Холодної війни політика Вашингтона підштовхнула Кубу до зближення з СРСР, якій запропонував розмістити на острові радянську ядерну зброю з метою захисту від американського вторгнення.

У політиці США під час Кубинської ракетної кризи можна умовно відокремити два етапи: на першому етапі – з моменту виявлення радянського наступального озброєння на Кубі до заяви президента – основні зусилля були спрямовані на оцінку можливих відповідей Радянського Союзу, а також на аналіз потенційних американських дій, які могли б допомогти спрямувати такі «відповіді» у потрібних напрямках – подалі від найбільш небезпечних та небажаних для США. На другому етапі, який розпочався із заяви президента Дж. Кеннеді про виявлення наступального радянського озброєння на острові, увага США була сфокусована на переговорах і діях саме керівництва СРСР, а не Куби. Цей переговорний процес між двома країнами продемонстрував що політика США щодо Куби розглядалися відтепер не у регіональному латиноамериканському вимірі, а у глобальному контексті протистояння двох наддержав, а ймовірне вторгнення на острів і оголошений карантин були лише елементом дипломатичних переговорів між США та СРСР.

У четвертому розділі **«Політика США щодо Куби після Кубинської ракетної кризи (1960-ті – 1970-ті рр.)** проаналізовано нові підходи у політиці Вашингтона щодо режиму Ф. Кастро у 1960-х рр., та розкрито принципи формування американсько-кубинських відносин в умовах політики розрядки міжнародної напруженості у 1970-х рр.

У підрозділі 4.1. *«Нові підходи у кубинській політиці США у 1960-х рр.»* виявлено зміни у підходах американських адміністрацій щодо Куби у 1960-х рр. У ході дослідження було визначено, що політика Вашингтона щодо Куби після ракетної кризи 1962 р. набула нових рис та стала складовою американської глобальної політики. З огляду на застосування різних методів та підходів було виділено два умовних етапи, межею між якими було вбивство Дж. Кеннеді. На першому етапі був запропонований новий підхід у зовнішньополітичній стратегії США щодо режиму Ф. Кастро, якій полягав у недопущенні прямого військового втручання на Кубу та застосуванні посиленого економічного та політичного тиску з метою запобігання подальшої консолідації кубинського населення і міжнародної спільноти навколо Ф. Кастро та комуністичного режиму, позбавлення його підтримки. Разом з цим,

адміністрацією Дж. Кеннеді були зроблені спроби розпочати прихований діалог між американським та кубинським лідерами в умовах розриву дипломатичних відносин. На другому етапі, після вбивства Дж. Кеннеді, разом з продовженням загального курсу США щодо Куби, адміністрацією Л. Джонсона було припинено ініціативу щодо налагодження каналу зв'язку між Вашингтоном і Гаваною та запропоновано новий метод: дестабілізувати режим Ф. Кастро через привабливу американську міграційну політику для кубинських громадян.

У підрозділі 4.2. «Американсько-кубинські відносини в умовах політики розрядки у 1970-х рр.» проаналізовано зміни у політиці США щодо Куби у період розрядки міжнародної напруженості. Було встановлено, що кубинська політика США у 1970-х рр. мала хвилеподібний характер, що було зумовлено не тільки специфікою американсько-радянських відносин зазначеного періоду, але й з особистим ставленням американського керівництва до Ф. Кастро.

За президентства Р. Ніксона політика розрядки у Холодній війні не спричинила змін у відносинах США з комуністичною Кубою – союзницею СРСР. Значну роль у дотриманні жорсткої позиції щодо режиму Ф. Кастро та продовженні прихованої підривної діяльності проти Куби зіграло особисте ставлення президента до кубинського лідера. У результаті така політика Вашингтона призвела до збільшення залежності Гавани від Москви. На початку президентства Дж. Форда в американсько-кубинських відносинах наступила певна «відлига», що проявилось у підтримці прихованих зв'язків з урядом Ф. Кастро для «гармонізації» відносин у латиноамериканському регіоні та знятті напруги у взаєминах між Вашингтоном і Гаваною. Активна політика Куби в Африці та участь у війні в Анголі поклали край ініціативі адміністрації Дж. Форда щодо нормалізації відносин. Під час президентства Дж. Картера був здійснений офіційний перегляд політики США щодо режиму Ф. Кастро та розроблена довгострокова стратегія нормалізації американсько-кубинських відносин. Загострення локальних військових конфліктів у країнах «третього світу» наприкінці 1970-х рр. продемонструвало єдність позиції СРСР та Куби та викрило недоліки політики розрядки. Це поглибило конфлікт в американсько-кубинських відносинах і остаточно продемонструвало неефективність обраного Вашингтоном курсу. Із завершенням політики розрядки США повернулися до підходів, які встановилися у відносинах з Кубою після подолання ракетної кризи 1962 р..

ВИСНОВКИ

У результаті виконання поставлених дослідницьких завдань в ході дисертаційного дослідження була проаналізована трансформація політики США щодо Куби у 1953 – 1979 рр. та сформульовано наступні висновки:

1. Здійснений огляд стану наукової розробки питання трансформації політики США щодо Куби у 1953 – 1979 рр. засвідчив відсутність комплексного дослідження даної теми в українській та зарубіжній історіографії. Наявні роботи підтверджують, що основну увагу зосереджено на подіях

Кубинської революції 1959 р., Кубинській ракетній кризі 1962 р., окремих питаннях американсько-кубинських відносин, глобальному американсько-радянському протистоянню часів Холодної війни, де Куба була одним із сюжетів протиборства двох систем. Найбільша кількість наукових робіт належить американським та російським авторам, у той час як в українській історіографії таких робіт дуже мало.

Залучений комплекс різнохарактерних джерел та методів дослідження забезпечив можливість виявлення особливостей політики США щодо Куби означеного періоду та її трансформації упродовж 1953 – 1979 рр. Відкриття раніше засекречених архівів та значне розширення джерельної бази створило умови для поглибленого дослідження зазначеного питання. Зокрема, у даній дисертаційній роботі увага була сфокусована на специфіці висвітлення особливостей реалізації американської політики щодо Куби у документах та матеріалах адміністрацій президентів США, Державного департаменту та Центрального розвідувального управління. Більшість з цих документів раніше не використовувалися у дослідженнях українських науковців.

2. Фактично, становлення політики США щодо Куби та латиноамериканського регіону загалом проходило у тісному зв'язку зі становленням американської державності та американської ментальності, тому для розуміння сутності цього процесу у 1953 – 1979 рр. необхідним було врахування його особливостей у попередній період. Було встановлено, що в основі американської політики постала ідея гегемонії США у Західній півкулі, де Куба спочатку розглядалася як потенційна складова частина самих Сполучених Штатів. Упродовж кінця XIX – середині XX ст. під впливом змін у політичній ситуації у Латинській Америці та на міжнародній арені, політика Білого дому щодо Куби значною мірою трансформувувалася – кубинський напрям був перенесений у загальний контекст латиноамериканських інтересів США. Незважаючи на те, що після Другої світової війни фокус американських пріоритетів у зовнішній політиці змістився з латиноамериканського регіону в бік європейського, близькосхідного і східноазійського, Західна півкуля, зокрема Куба, продовжувала розглядатися Вашингтоном виключно як сфера свого впливу.

3. У ході дослідження було визначено, що під час революційних подій на Кубі у 1953 – 1959 рр. Сполучені Штати загалом намагалися дотримуватися політики невтручання у внутрішні кубинські справи, втім, слід зазначити, що в означений проміжок часу відбувалися певні зміни у ставленні Вашингтона до уряду Ф. Батісти, опозиції та повстанців на чолі з Ф. Кастро. У процесі вивчення матеріалів Державного департаменту було виявлено, що позиція Вашингтона щодо початку революційних подій на Кубі була обумовлена історичною традицією і проявлялася у підтримці режиму Ф. Батісти через його проамериканську політику. Проте під час найбільш гострої фази революції виникла загроза американським національним інтересам через міжнародний резонанс, якій викликала жорстка політика кубинського уряду. Засудження світової спільноти та маніпулювання громадською думкою у США стало

визначальним чинником у зміні ставлення Вашингтона до режиму Ф. Батісти та спричинило корегування позиції щодо революційних подій на Кубі у 1953 – 1958 рр.

4. У процесі дослідження було встановлено, що американсько-кубинські протиріччя на межі 1950-х – 1960-х рр. були спричинені невирішеними проблемами в історичному минулому та спробою Вашингтона побудувати взаємини з новим революційним урядом Куби за старими формами та методами. В означений період політика Вашингтона у своїй еволюції пройшла три етапи: вичікування, загострення та розрив дипломатичних відносин з Кубою. У ході аналізу було встановлено основні причини протиріччя у відносинах між Вашингтоном і Гаваною, які умовно можна розділити на економічні та політичні. Економічні причини були пов'язані із результатами реформ, проведених урядом Ф. Кастро, внаслідок чого економіці США було завдано великих збитків. Політичні були викликані діями Куби на міжнародній арені, яка поставила під сумнів положення доктрини Монро та «особливу роль» Сполучених Штатів у Західній півкулі, що загрожувало американським інтересам у регіоні. Внаслідок загострення нерозв'язних американсько-кубинських суперечностей Вашингтон розірвав дипломатичні відносини з Гаваною.

5. В умовах розриву дипломатичних відносин політика США щодо Куби зазнала значних змін і набула більшої різноманітності та масштабу. Вона була спрямована на повалення режиму Ф. Кастро і заміну його лояльним до США урядом. Методи та інструменти такої політики включали як політичний та економічний тиск, так і підготовку та проведення прихованих військових операцій та диверсій у поєднанні з програмою соціально-економічного та політичного розвитку країн латиноамериканського регіону для запобігання поширення комунізму у Західній півкулі.

Втім, в умовах Холодної війни, проведення такої політики підштовхнуло уряд Ф. Кастро до зближення з Радянським Союзом, що мало наслідком Кубинську ракетну кризу 1962 р. У ході дослідження було підтверджено, що під час подолання кризи, дії Вашингтона були сфокусовані на радянському керівництві, а не на кубинському – Кубу свідомо виключили з переговорного процесу і перетворили на один із «фронтів» Холодної війни. У такий спосіб локальний американсько-кубинський конфлікт був перенесений на міжнародний, глобальний рівень, у контекст американсько-радянського протистояння.

6. Під час дослідження було виявлено нові підходи у політиці США щодо режиму Ф. Кастро у 1960-х рр., які були спричинені наслідками Кубинської ракетної кризи і спрямовані на зменшення ризику переростання регіонального конфлікту на ядерну війну за участю наддержав. З огляду на це зовнішньополітична стратегія США щодо Куби була побудована на недопущенні прямого військового втручання на острів і вимагала посилення економічного та політичного тиску з метою ізоляції режиму Ф. Кастро. Водночас, в умовах розриву дипломатичних відносин, Вашингтон зробив

спроби розпочати прихований діалог між американським та кубинським лідерами для запобігання виникнення кризових ситуацій. Тим не менш, в офіційному дискурсі США не допускали варіантів ймовірного зближення з Кубою на умовах Ф. Кастро. У рамках цієї дійсності Вашингтон докладав зусиль для дестабілізації режиму на острові через привабливу американську міграційну політику для кубинських біженців. Це призвело до посилення впливу кубинської діаспори на зовнішню політику США перетворивши її на предмет внутрішньої дискусії.

7. В умовах політики розрядки міжнародної напруженості 1970-х рр. політика США щодо Куби мала хвилеподібний характер, що було пов'язано не тільки зі специфікою американсько-радянських відносин, але й з особистим ставленням американських керівників до Ф. Кастро. Було встановлено, що на початку 1970-х рр. через особисту позицію президента Р. Ніксона політика розрядки не поширювалась на американсько-кубинські відносини, що спричинило збільшення залежності Куби від СРСР. Під час президентства Дж. Форда між Вашингтоном і Гаваною наступила певна «відлига», що проявилось у підтримці прихованих зв'язків між лідерами та послаблення політики санкцій. За президентства Дж. Картера була зроблена спроба розпочати переговорний процес, якій спрямували на відновлення дипломатичних відносин. Втім, можна стверджувати, що активна участь Куби у військово-політичних конфліктах в Африці періодично знижувала позитивну динаміку в американсько-кубинських відносинах. Із завершенням політики розрядки США повернулися до підходів щодо Куби, які встановилися у попередній період.

Загалом, політика США щодо Куби у період з 1953 до 1979 рр. трансформувалася із латиноамериканського виміру у контекст американсько-радянських відносин, мала хвилеподібний характер та поєднувала, з одного боку, методи політичного, економічного тиску з плануванням і проведенням таємних операцій проти режиму Ф. Кастро, а з іншого боку – спроби налагодження прихованого діалогу між Вашингтоном і Гаваною для зняття найгостріших протиріч американсько-кубинських відносин.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України

1. Касаткіна К. А. Основні напрямки досліджень політики США щодо Куби кінця 1950-х – 1970-х рр. у радянській та пострадянській історіографії. *Наукові праці історичного факультету ЗНУ*. 2015. Вип. 44. Т. 2. С. 209-212.
2. Касаткіна К. А. Спроби налагодження таємного діалогу між США та Кубою у 1960-і рр. *Емінак: науковий щоквартальник*. 2016. №2 (14) (квітень-червень). Т. 3. С. 38-43.

3. Касаткіна К.А. Особливості позиції США щодо революційних подій на Кубі у 1953 – 1958 рр. *Scriptorium nostrum*. 2017. Вип. 3 (9). С. 228-238. URL: <http://sn.kspu.edu/index.php/sn/issue/view/4/14>
4. Касаткіна К. А. Ставлення Вашингтону до післяреволюційної Куби (перші місяці 1959 р.). *Американська історія та політика: науковий журнал*. 2018. №5. С. 169-179.
5. Касаткіна К. А. Особливості політики США щодо Куби в умовах розриву дипломатичних відносин 1960-х рр. *Американська історія та політика: науковий журнал*. 2019. № 8. С. 31-39.
6. Касаткіна К. А. Політика США щодо Куби в умовах розрядки міжнародних відносин (1969 – 1979 рр.) *Zaporizhzhia Historical Review*. 2020. № 2 (54). С. 76-81.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

7. Касаткіна Е. А. Теоретические основы формирования внешнеполитических стратегий США в отношении Кубы в первой половине XX в. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. 2011. №5 (11). Ч. 2. С. 103-106.
8. Касаткіна Е. А. Роль Организации американских государств в антикубинской политике США в 1960 – 1970-е гг. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. 2012. №9 (23). Ч.2. С. 71-74.
9. Kasatkina K. The Main Research Areas of the U.S. Reaction towards the Cuban Revolution in the Current Historiography. *Codrul Cosminului*. XXIII. 2017. № 1. P. 221-236. (Індексується у Scopus).
10. Касаткіна Е. А. Эволюция латиноамериканской политики США в XIX – середине XX в. *Ученые записки УО «ВГУ им. П.М. Машерова»* : сборник научных трудов. Витебск, 2018. Т. 26. С. 28-33.

Публікації в інших наукових виданнях

11. Касаткіна Е.А. Кубинский вопрос в региональной политике США в 1960 – 1970-е гг. XX в. *Наука. Технологии. Инновации: материалы всероссийской научной конференции молодых ученых*. (г. Новосибирск, 3-4 декабря 2010). Новосибирск, 2010. Ч. 4. С. 32-34.
12. Касаткіна К. А. Ключові проблеми американсько-кубинських протиріч (1950-ті – 1970 ті рр.) *Зовнішня політика і дипломатія: український і світовий досвід: збірник тез доповідей міжнародної науково-практична конференції* (м. Київ, 23 грудня 2015). Київ, 2015. С. 82-83.
13. Касаткіна К. А. Запобігання глобальній техногенній катастрофі: дипломатичні аспекти врегулювання кубинської ракетної кризи 1962 р. *Проблеми техногенної безпеки в Україні та світі (до 30-ї річниці аварії на Чорнобильській АЕС)* : Збірник наукових праць. Запоріжжя, 2016. С. 40-44.

14. Касаткіна К. А. Місце Куби серед зовнішньополітичних інтересів США (XIX – середина XX ст.). *Американська історія та політика: науковий журнал*. 2016. № 2. С. 191-197.
15. Касаткіна К. А. Еволюція зовнішньої політики США щодо Куби у 1959 – 1961 рр. *Актуальні проблеми історії і філософії у дослідження молодих вчених: Збірник тез учасників міжнародної конференції молодих учених* (м. Київ, 11 червня 2019 р.) Київ, 2019. С. 77-80.
16. Касаткіна К. А. Особливості міграційної політики США щодо кубинських біженців у 1960-х рр. *Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 8–9 квітня 2020 р.). Київ, 2020. С. 228-232.
17. Касаткіна К. А. Кубинська політика США: історична ретоспектива 1950-х – 1970-х рр. *Актуальні проблеми міжнародних відносин та міжнародного права: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової онлайн-конференції за міжнародною участю* (29 жовтня 2020 р.). Київ, 2020. С.47-49.

АНОТАЦІЯ

Касаткіна К. А. Трансформація політики США щодо Куби (1953 – 1979 рр.) – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія. – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2021.

У дисертації досліджується трансформація політики США щодо Куби у період з 1953 до 1979 рр. Основну увагу спрямовано на аналіз факторів, що вплинули на формування кубинського напрямку американської політики і визначили характер її якісних змін в означений період. У ретроспективному огляді розглянуто кубинську політику Вашингтона попереднього періоду та з'ясоване місце латиноамериканського регіону та Куби серед зовнішньополітичних пріоритетів США. Представлена узагальнююча характеристика революційних подій на Кубі у 1953 – 1959 рр., які вплинули на позицію Вашингтона щодо нового кубинського уряду. Проаналізовано причини і передумови виникнення американсько-кубинських протиріч наприкінці 1950 х – початку 1960-х рр. Розглянуто конкретні політичні та економічні кроки адміністрації президентів США щодо Куби в умовах розриву дипломатичних відносин. Досліджено політику Білого дому під час Кубинської ракетної кризи 1962 р. і після її врегулювання, та визначено чинники, які впливали на процес прийняття рішень президента та його радників у кризовій ситуації. Виявлено нові підходи у кубинській політиці США у 1960-х рр. Охарактеризовано принципи формування американсько-кубинських відносин в умовах політики розрядки міжнародної напруженості у 1970-х рр. Проведено аналіз ключових проблем, які несли загрозу відновленню американсько-кубинських відносин означеного періоду.

Ключові слова: США, Куба, американсько-кубинські відносини, Кубинська революція, Кубинська ракетна криза, Холодна війна, розрядка міжнародної напруженості.

АННОТАЦІЯ

Касаткина Е. А. Трансформация политики США в отношении Кубы (1953 -1979 гг.) – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.02 – всемирная история. – Киевский университет имени Бориса Гринченко, Киев, 2021.

В диссертации исследуется трансформация политики США в отношении Кубы в период с 1953 по 1979 гг. Основное внимание направлено на анализ факторов, повлиявших на формирование кубинского направления американской политики и определивших характер его качественных изменений в обозначенный период. В ретроспективном обзоре рассмотрена кубинская политика Вашингтона предыдущего периода и определено место латиноамериканского региона и Кубы среди внешнеполитических приоритетов США. Представлена обобщающая характеристика революционных событий на Кубе в 1953 – 1959 гг., которые повлияли на позицию Соединенных Штатов относительно нового кубинского правительства. Проанализированы причины и предпосылки возникновения американо-кубинских противоречий в конце 1950-х – начале 1960-х гг. Рассмотрены конкретные политические и экономические шаги администрации президентов США в отношении Кубы в условиях разрыва дипломатических отношений. Исследована политика Белого дома во время Кубинского ракетного кризиса 1962 г. и после его урегулирования и определены факторы, которые повлияли на процесс принятия решений президентом и его окружением в кризисной ситуации. Выявлены новые подходы в кубинской политике США в 1960-х гг. Охарактеризованы принципы формирования американо-кубинских отношений в условиях разрядки международной напряженности в 1970-х гг. Проведен анализ ключевых проблем, которые несли угрозу восстановлению американо-кубинских отношений в обозначенный период.

Ключевые слова: США, Куба, американо-кубинские отношения, Кубинская революция, Кубинский ракетный кризис, Холодная война, разрядка международной напряженности.

SUMMARY

Kasatkina K. A. Transformation of U.S. Policy towards Cuba (1953 – 1979) – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Historical Sciences, specialty 07.00.02 – World History – Borys Grinchenko Kyiv University. Kyiv, 2021.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of the transformation of U.S. policy towards Cuba in the period from 1953 to 1979. The research focuses on

the analysis of factors which influenced the formation of the U.S. Cuban policy and determined the nature of its transformation in a given period.

In a retrospective review was considered the U.S. policy towards Cuba on the previous period. It has been clarified the place of the Latin American region and Cuba among the US foreign policy priorities. The study describes the Cuban revolutionary events for 1953 – 1959, which affected the attitude of the United States towards the Fulgencio Batista`s government, the Cuban opposition and the rebels led by Fidel Castro. It has been established major factors that influenced to changing the U.S. attitude towards the Cuban government and led to an adjustment of its position on the revolution events in Cuba. There is also described the analytical work of the American diplomats on the establishment of effective cooperation between Washington and Havana at the end of 1950s. The dissertation analyzes preconditions and causes for the emergence of the U.S.-Cuban contradictions in the late 1950s and early 1960s. The general description is given events of Cuban Missile Crisis and specific aspects of the regulation of this crisis by John F. Kennedy`s administration. The study considers the U.S. policy towards the Castro`s regime after the Cuban Missile Crisis. There are described attempts to establish a secret dialogue between the U.S. and Cuba in 1960s – 1970s. There are characterized new approaches that emerged in the U.S. Cuban policy in the 1960s. The research describes the principles of forming US-Cuban relations during the period of détente. The study identifies and analyzes key issues that threatened to restore US-Cuban relations in 1970s.

As a result of the research the author comes to the conclusion, that the U.S. policy towards Cuba in 1953 – 1979 was transformed from the Latin American dimension to the U.S.-Soviet confrontations dimension. It was gradual and took place in several stages. During this period, the United States had used different approaches and methods in its policy towards Cuba. It was a combination methods of political and economic pressure, secret operations against the Fidel Castro`s regime with attempts to establish a hidden dialogue between Washington and Havana.

Keywords: USA, Cuba, US-Cuban relations, Cuban Revolution, Cuban Missile Crisis, Cold War, Détente.